

O Čakavskome narječju Josipa Lisca

Orsat Ligorio

Od svih je znanstvenih disciplina koje proučavaju jezik upravo dijalektologija ona koja poput *phosphorosa* obasjava nepregledna prostranstva jezična. Prije šest je godina od Josipa Lisca tiskana knjiga koja je obasjala jedan dio toga beskraja, onaj štokavski,¹ a sad izlazi i druga koja jednako jasno obasjava još jedan njegov dio – i to veoma važan dio – a to je čakavsko narječje.²

Ovdje se želim ukratko osvrnuti na tu knjigu.

Za razliku od štokavskoga narječja koje je prvi opis nekoga svog govora formalno dobilo 1883. s Perom Budmani³ a prvu monografiju 1907. s Milanom Rešetarom,⁴ stvari su s čakavskim išle nešto sporije. No, na koncu je i ono dobio nekakvu svoju monografiju,⁵ ali ta Moguševa knjiga nije sadržavala nego fonologiju. Prema tome, ova se nova Lišćeva knjiga – koja osim fonologije sadrži i sve druge potrebne razine: morfologiju, sintaksu i leksik – može mirne duše uzeti za prvu potpunu i stoga prvu pravu čakavsku monografiju.

Knjiga je metodološki brižno aranžirana, a cjeline su artikulirane tako da opća poglavlja prethode posebnima dočim i jedna i druga u supstrukтури povezuje identična manira u kojoj autor materiju razlaže i time za čitaoca olakšava sukcesiju od jednih prema drugima.

Opća su poglavlja ona u kojima se govori o čakavskome uopće: *o granicama* (p. 15), *o prostiranju u predmigracijsko doba* (p. 16), *o osnovnim značajkama* (pp. 17–33) i *o kriterijima klasifikacije* (pp. 30–31).

U ovome dijelu osim smisla za lingvističku geografiju, koji do izraza dolazi u lucidnome rasporedu narječja po ovim i onim mjestima i krajevima (vidi i kartu s kraja!), autor pokazuje svoj naučni genij, a to je sposobnost – tolika neophodna za orijentaciju u beskraju dijalekata i govora – da cijelu stvar zgrabi i u jednome panoramskom mahu dade pregled čitave dijalektološke problematike čakavskoga narječja.

Kao osovina se ovoga dijela ističe poglavlje o osnovnim značajkama čakavskim u kojem autor natenane analizira karakteristike, i to redom iz oblasti fonologije, prozodije, morfologije, sintakse i leksika prateći ih na putu od praslavenskoga ka čakavskom: sjajan dio o vokalizmu i konsonantizmu!

¹Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1 : Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb : Golden marketing/Tehnička knjiga.

²Lisac, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2 : Čakavsko narječje*. Zagreb : Golden marketing/Tehnička knjiga.

³Budmani, Pero. 1883. »Dubrovački dijalekat, kako se sada govori«. *Rad JAZU* 65, pp. 155-179.

⁴Rešetar, Milan. 1907. *Der štokavische Dialekt : mit zwei Karten*. Wien : A. Hölder.

⁵Moguš, Milan. 1977. *Čakavsko narječje : fonologija*. Zagreb : Školska knjiga.

Posebna su poglavlja ona u kojima se napose govori o pojedinačnim čakavskim dijalektima: o *buzetskome* (pp. 35–50), o *jugozapadnome istarskome* (pp. 51–72), o *sjevernočakavskome* (pp. 95–138), o *južnočakavskome* (pp. 139–180) i konačno o *lastovskoj oazi* (pp. 181–187).

Za razliku od prethodnoga dijela koji je manje-više historijske naravi, autor ovdje iz dijakronoga prelazi u sinkrono i tako historijsku zamjenjuje deskriptivnom metodom. U ovome dijelu nalazimo jedan za drugim u preciznome opis različite dijalekte čakavske. No, opisivanje pojedinačnih dijalekata i govora nije nipošto monolitan nego krajnje senzitivan i visoko individualan posao. Osim toga, to je fokalni dio cijele knjige. S ovim na umu autor analizira svu silu detalja i onda na temelju te analize formira svoje mišljenje u bistro i čisto profilirane cjeline.

Napose se treba izdvojiti i pohvaliti jedna klasična značajka znanstvene tipografije, a to je sjajna literatura! Iza svakoga poglavlja, u preglednim popisima, u vezi i s općim i s posebnim pitanjima – to se zove *savoir!*

Od svih je cjelina za Dubrovčane i mimo južnočakavskoga s Pelješca, Korčule itd. možda najinteresantnija minijatura pod naslovom *Lastovska oaza* u kojoj autor opisuje ondašnji dijalekt. Budući dugo u sastavu sastavu Dubrovačke Republike – iako dijelom autonomno⁶ – Lastovo se jezikom toliko približilo štokavskomu da je sad po mnogočemu bliže dubrovačkomu nego drugim južnočakavskim govorima.

Za ilustraciju usporedimo ovo malo lastovskoga leksika s dubrovačkim: *bičerin* »čašica«, *bokun* »komad«, *crevje* »cipele«, *despet* »inat«, *festa* »slavlje«, *fete* »odresci«, *funjestra* »prozor«, *izbatit* »umutiti«, *kalavat* »spuštati«, *kanavac* »kuhinjska krpa«, *kanela* »cimet«, *kapula* »crveni luk«, *mjenduli* »bademi«, *napica* »stolnjak«, *oli* »ili«, *ožica* »žlica«, *patate* »krumpiri« itd. itd. itd.⁷

Ima još jedno pitanje koje bi nas se moglo ticati, ali u ovoj knjizi nije posebno obrađeno. To je staro pitanje je li se u Dubrovniku ikad govorilo čakavski? Postoje, naime, indikacije i iz jezika i iz književnosti da jezik kojim se u Gradu nekad govorilo nije bio sasvim ovakav ili sasvim onakav nego, kako Jagić to na jednome mjestu kaže,⁸ nekakav prijelazni tip govora u kojem je između ostaloga bilo i čakavskoga. Ovo je, ja mislim, *punctum saliens* starodubrovačke filologije. Kao stvar od neke važnosti ta je dilema veoma brzo bila privukla mnoge pro- i opONENTE: bilo je tu zapravo koječega, ali veoma rijetko ičega u vezi sa znanosti.

Ljudi koji su o ovome pisali ima toliko da bi ih predugo na ovom mjestu bilo ovdje nabrajati, ali najbitnija su dva. To su C. A. van den Berk⁹ i M. Rešetar:¹⁰

⁶Cf. Lucijanović, Marin. 1956. *Lastovo u sklopu Dubrovačke Republike. s. e. i* Cvitanić, Antun. 1994. *Lastovski statut*. Split : Književni krug.

⁷Cf. Kućarić, Kristo. 2003. *Moje lastovsko libro*. Split : vlastita naklada, pp. 351–353.

⁸Jagić, Vatroslav. 1891. »Čakavske osobine u današnjem dubrovačkom dijalektu : prikaz«. *Archiv für slavische Philologie* 13, pp. 279–281.

⁹Berk, C. A. van den. 1959. *Y a-t-il un substrat čakavien dans le dialecte de Dubrovnik? Contribution à l'histoire de la langue Serbo-croate*. Utrecht : Mouton.

¹⁰Rešetar, Milan. 1890. »Čakavština u Dubrovniku«. *Nova Zeta* 2, pp. 401–413; 1891a. »I opet o čakavštini uopće, a napose o čakavštini u Dubrovniku«. *Nova Zeta* 3, pp. 2–7; »Dubrovačka čakavština«. *Nova Zeta* 3, pp. 105–113; 1891c. »Die čakavština und deren einstige und jetzige Grenzen«.

prvi *pro*, drugi *contra*. Ja neću sada dalje argumentirati njihove stavove, ali ću reći da sam u jednome članku pokazao da je stav van den Berka, koncipiran na tzv. neoakutu kao u bitnome čakavskom svojstvu, pogrešan, i to iz razloga koje sam ondje naveo.¹¹

Budući da mi se čini da nema stvarnih dokaza prvobitne amalgamacije, ja se u tome smislu slažem s onim što je u ovoj knjizi (p. 16) kratko o tome napisao Lisac: »Ni dubrovačko područje ne može se uključiti u predmigracijsku čakavštinu, jer je glavnu fizionomiju govora toga grada dalo zapadnoštokavsko stanovništvo. To, naravno, ne znači da tamo ne bi bilo hercegovačkih (istočnoštokavskih) ili pak čakavskih impulsa, no razvoj je tekao u zapadnoštokavskom smjeru.«¹²

Na koncu hoću o ovoj knjizi reći još par stvari opće naravi.

Lisac piše jasno i čitko – niti ga fali niti ga je viška – a ideje organizira u elegantne parataktičke cjeline. To se čisto razlikuje od hermetičkih rečenica-paragrafa starije generacije dijalektologa, a napose Belića. Ovaj jednostavan stil njegov, koji bilo svijesno bilo nesvijesno poštuje staroklasične principe (jasnoća, jedrina, lakoća, istinitost, logičnost, ljepota, točnost, skladnost, glatkoća i čistoća!), pomaže mnogo da student ili neupućen čitalac ne bi od knjige pobjegao, a može se za autora reći i ono što je estetičar Albert Haler jednom prilikom ustvrdio za Rešetara, a to je da »njegovi radovi nisu suhoparni, nego prodahnuti toplinom čovjeka zaljubljena u svoju naučnu materiju«.¹³ O ovim emocijama govori sâm autor u *Proslovu* gdje kaže čega se i koga se sve pišući ovu knjigu *en passant* sjećao i spominjao.

Nema ni govora o tome da sad napominjem kako se radi o posebno korisnoj knjizi: to je očito! To je jedan sjajan uvod, s generalnim pregledom, specijalnim opisima, ekstenzivnom literaturom i svim potrebnim vademekumima. Jedina stvar koju bih ja volio je to da ima i indeks, ali to se može izraditi nakon što izađe i zadnji dio ove *Dijalektologije*, a to je onaj o kajkavskome narječju.

U svakome slučaju, vi knjigu pročitajte pa mi recite imam li pravo!

Archiv für slavische Philologie 13, pp. 93–109, 161–199, 361–388; 1951. »Najstariji dubrovački govor«. *Glas SAN* 201, pp. 1–47; i *passim* po cjelokupnome opusu Rešetarovu.

¹¹Ligorio, Orsat. 2008. »Flat Intonation in Ardelio Della Bella's Dictionary«. *International Workshop on Balto-Slavic Accentology IV proceedings* (u tisku).

¹²Nešto je o tome Lisac pisao i u Maštrović, Tihomil. (ed.) 2005. *Zbornik o Milanu Rešetaru : Književnom kritičaru i filologu*. Zagreb : Hrvatski studiji Sveučilišta [itd.], pp. 69–76.

¹³Haler, Albert. 1944. *Novija dubrovačka književnost*. Zagreb : Hrvatski izdavačko-bibliografski zavod, p. 308.